UNITATS DIDÀCTIQUES DE L'ARXIU (ACRI)

01. EL SETGE

3. Els protagonistes

3- Els protagonistes

els protagonistes - 2

CARLES MARIA DE BORBÓ

Carles Maria Isidre va néixer el 1788, fill de Carles IV i germà del futur rei Ferran VII. Era el germà petit i per tant va ser considerat un Infant d'Espanya. L'any 1814, després de la Guerra del Francès, amb la restauració de la Corona espanyola, Carles Maria fou el presumpte hereu del seu germà que després de dos matrimonis no havia tingut descendència. Però l'any 1830 neix, de la seva quarta esposa (Maria Cristina), la Infanta Isabel i dos anys després una altra infanta, Lluïsa Fernanda. Aquell mateix any 1830, Ferran VII publicà la Pragmàtica Sanció per la qual abolia la llei sàlica a Espanya i facilitava l'accés al tron a la seva filla. Això va canviar radicalment la situació de Carles Maria Isidre, que va deixar de ser considerat Príncep d'Astúries i primer en la línia successòria reial. A la mort de Ferran VII, el 1833, tot i els intents per capgirar la situació, va veure com la seva neboda Isabel, de només 3 anys, era nomenada reina d'Espanya i la seva cunyada Maria Cristina, regent amb tot el poder a la cort.

Començà a partir d'aquest moment una guerra civil entre els dos bàndols, un que recolzava a Isabel format per liberals i un altre format per conservadors i tradicionalistes que recolzaven a Carles. Inicialment va ser desterrat fora del país però va retornar. Es va autoproclamar rei d'Espanya com a Carles V i va viure en una cort itinerant dins dels territoris dominats pels seus partidaris, gairebé no va participar en la guerra tot i que va organitzar l'expedició reial que va passar per Catalunya i el Maestrat a l'estiu de 1837. Després de signar la pau i la seva derrota el 1839, va marxar a l'exili a França amb els partidaris que rebutjaven l'acord, finalment va morir el 1855 a Trieste a l'Imperi Austrohungar, on l'emperador l'havia acollit i ajudat.

els protagonistes - 3

LA REGENT MARIA CRISTINA I LA FUTURA REINA ISABEL II

A la mort del rei Ferran VII, el 29 de setembre de 1833, la seva quarta dona Maria Cristina de Borbó-Dues Sicílies inicià una regència llarga de set anys per fer valer els drets de la seva filla, Isabel, com a futura reina d'Espanya. En néixer la primogènita Isabel, el 10 d'octubre de 1830, el seu pare va proclamar una llei que acabava amb la prohibició borbònica de que les dones fossin reines, ja que no tenia fills mascles.

Durant la llarga malaltia de Ferran VII, en el marc de la lluita dins el bàndol absolutista entre moderats i radicals ja hi van haver intents de canviar aquesta situació. Finalment s'imposà l'opció de Maria Cristina davant les aspiracions de Carles Maria Isidre de Borbó, germà petit de Ferran VII, que reclamava també el seu dret a ser rei i que representava l'absolutisme de l'antic règim.

L'enfrontament amb la facció absolutista més ultraconservadora i radical, els partidaris de Carles – els carlistes, farà que la regent Maria Cristina busqui el recolzament dels moderats i liberals; durant la seva regència (1833-1840) el govern espanyol està en mans de polítics i militars liberals però no aconseguirà cap estabilitat, en bona part degut a la guerra. Va ser una dona d'un caràcter molt fort que intervenia molt en la política i va ser finalment forçada a marxar a l'exili per Espartero el 1840. La seva filla, reina oficialment des dels 3 anys, seria considerada major d'edat als 13 anys i reina d'Espanya com a Isabel II.

els protagonistes - 4

CHARLES D'ESPAGNAC, EL COMTE D'ESPANYA

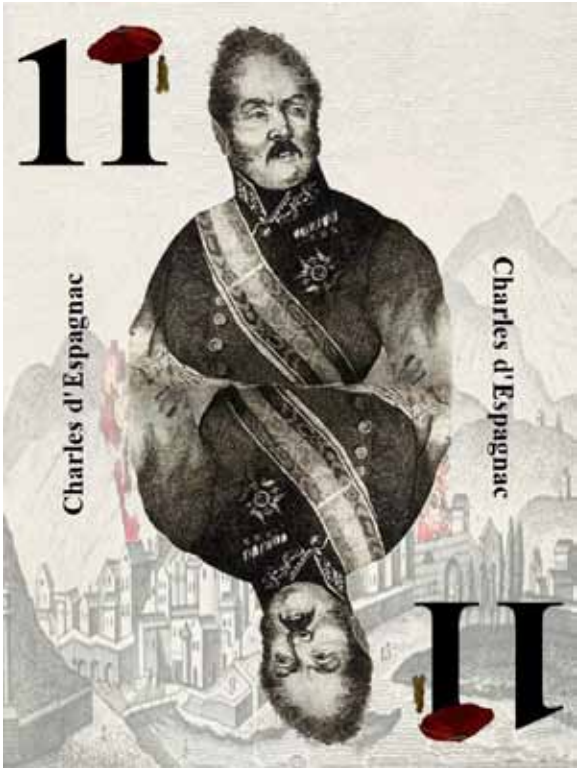

Fou un militar francès recordat per la seva crueltat i arbitrarietat en la repressió a Barcelona i el conjunt de Catalunya durant la restauració absolutista de Ferran VII. Fill de nobles de Foix, al Llenguadoc, va venir a Espanya cap a 1792 fugint de la revolució francesa i es posà al servei de la monarquia absoluta dels Borbó com a militar professional.

El fets que li donen el sobrenom de «el tigre de Catalunya» comencen el 1827 quan dirigeix la sanguinària repressió contra la revolta dels Malcontents, com a premi Ferran VII l'anomenà capità general de Catalunya i ell va iniciar una arbitrària persecució de liberals i d'absolutistes contraris al rei. La reacció popular va fer que fos destituït del càrrec el 1832 i que hagués de fugir a l'estranger per evitar ser linxat. Amb la mort de Ferran VII (1833) el Comte d'Espanya es posicionà en el bàndol de Carles Maria Isidre que defensava les seves idees ultraconservadores.

Durant la primera guerra carlina serà un dels comandants de les forces carlines a Catalunya. El Comte d'Espanya intentarà reunir les diferents partides carlines de la Catalunya central i les comarques de muntanya en un exèrcit regular (com al País Basc i a Navarra) i protagonitzarà algunes batalles sense gaire èxit. El setge de Ripoll de maig de 1839 va ser iniciativa seva, buscant un triomf exemplar, i les seves excentricitats en aquells dies són explicades pel seu intendent Díaz de Labandero. A la tardor d'aquell mateix any 1839, els mateixos qui l'havien fet comandant carlí, cansats de la seva crueltat i excentricitat, el detenen a la vora de Berga i l'empresonen. Quan el traslladen en secret, el presoner Comte d'Espanya és assassinat pels seus captors que llencen el seu cos al riu Segre.

els protagonistes - 5

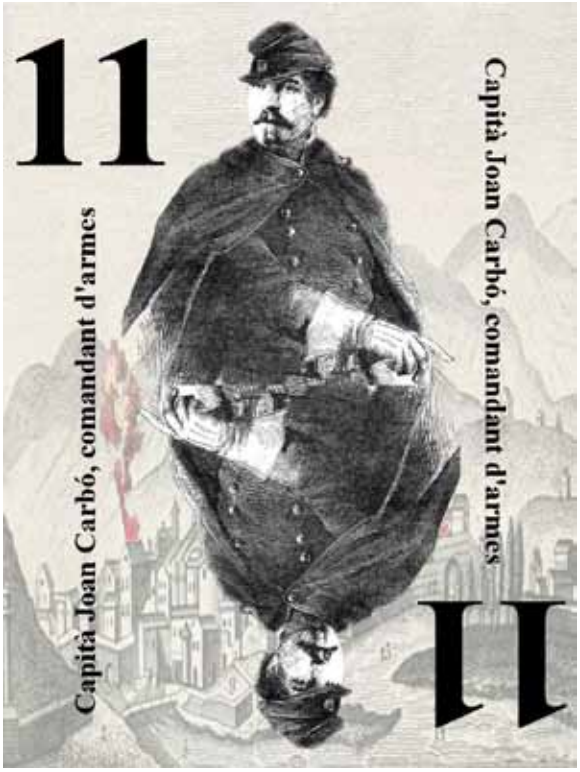

JOAN CARBÓ, COMANDANT DE LA MILICIA NACIONAL EN LA DEFENSA DE RIPOLL 1839

Coneixem pocs fets en la vida de Joan Carbó més que els fets d'armes durant la primera guerra carlina, les notícies que hem trobat als arxius fan referencia només a la seva trajectòria com a militar. Sabem que era d'Olot i allí el trobem per primera vegada com a voluntari, figura a les llistes com a home casat, amb el sobrenom de "Frissa" que ens diu que feia l'ofici de frissador en un taller tèxtil. Com a militar destacarà molt aviat durant el setge a Olot a l'agost i setembre de 1835, quan a les ordres del comandant Joan Fabregas, s'enfronta a les tropes del general carlí Guergué atacant als assetjadors i foragitant-los. El juliol de 1837 el trobem de nou defensant la vila de Sant Joan de les Abadesses davant dels carlins, ja nomenat tinent de la milicia nacional, en la seva estratègia de defensa torna a atacar temeràriament a l'enemic que assetja la vila i aquest cop quasi arriba a capturar el general carlí Urbiztondo. En premi a la seva actuació fou ascendit a capità i aviat serà nomenat Comandant d'armes de Ripoll (març 1838). El maig de 1839, el trobem comandant la defensa de Ripoll amb uns 500 milicians davant dels 5.000 homes de l'exèrcit carlí del Comte d'Espagnac. Va ser fet presoner i enviat a Berga fins al final de la guerra; però els diaris de l'època parlaven del *"comandante de armas de Ripoll, M. Frisa (Joan Carbó), natural de Olot, ha dado pruebas de extraordinario valor y serenidad;..."* El 1844 es dissol la milicia nacional i passa a ser capità de l'exèrcit regular; la última cosa que sabem de Joan Carbó, pel Boletín Oficial del ejército, és que es retira el març de 1848.
Un dels tres relats del setge de Ripoll que tens al dossier es basa en el seu "parte" manuscrit com a comandant militar, escrit a Campdevànol el 29 de maig de 1839 i reproduït per la revista El Gall de Ripoll el 1923 (Arxiu Comarcal del Ripollès).

els protagonistes - 6

EUDALD MIRAPEIX I ILLA, NOTARI DE RIPOLL

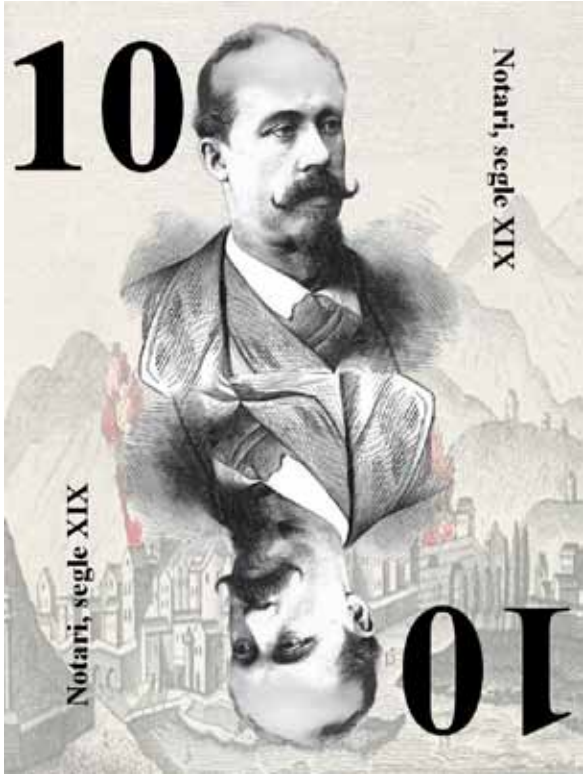

Eudald Mirapeix i Illa va néixer a Ripoll l'any 1791 i va morir l'any 1858. Per tant va viure els grans esdeveniments i les transformacions de la ciutat durant la primera meitat del segle XIX. Pertanyia a una família liberal moderada molt reconeguda a Ripoll, de la qual va heretar l'ofici de notari. Va començar a treballar com a notari el 1822, donant fe de les transaccions de propietat i altres contractes i negocis. Com a persona que havia accedit a una educació privilegiada, valorava el paper de cronistes que els notaris han tingut des de l'edat mitjana, i va anar escrivint tot allò que creia important. Gràcies a això, avui tenim la seva "Crónica de la Villa y monasterio de Ripoll" (Centre Estudis Comarcals del Ripollès, 2010). Aquesta és la primera història contemporània de Ripoll i serà molt citada pels historiadors del segle XIX i inicis del XX que el segueixen: Josep M. Pellicer, Tomàs Raguer, Eudald Graells o Gonçal Cutrina.

El llibre de Mirapeix és una crònica local, a mig camí entre història i memòria, que descriu una vila amb gran una activitat preindustrial, envoltada per un món agrícola i ramader i subjecta a un poder senyorial eclesiàstic (el monestir). És una visió personal d'un liberal moderat que va ser testimoni directe de tots els esdeveniments succeïts a Ripoll durant la guerra del Francès (1808-1814), el Trienni Liberal (1820-1823), l'aixecament dels Malcontents (1827) i la primera guerra carlina o guerra dels Set Anys (1833-1840), inclosa la crema del monestir el 1835, el primer setge de 1837 i la batalla i destrucció de Ripoll el maig de 1839. Alguns fragments relatius al setge conformen un dels tres relats que tens al dossier.

els protagonistes - 7

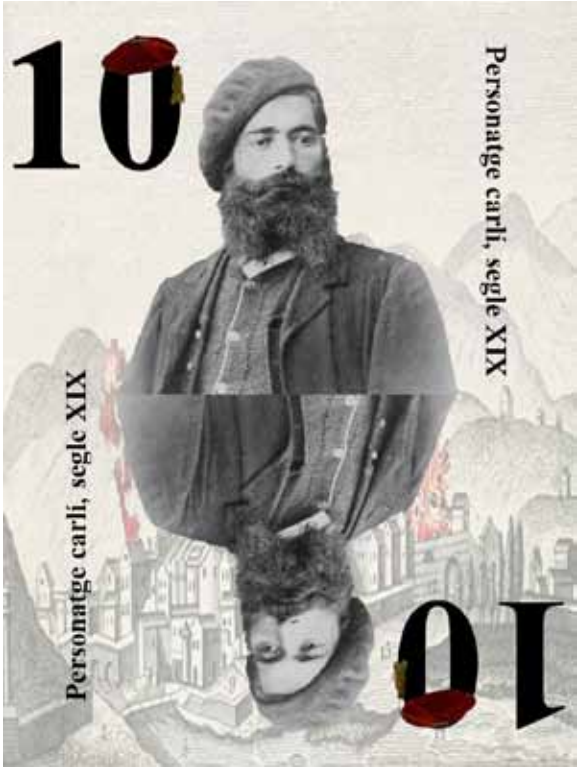

Personatge carlí, segle XIX.
Arxiu Comarcal del Ripollès

JOAN CAVALLERIA, ÀLIES NE, CAP CARLÍ RIPOLLÈS

En Joan Cavalleria, àlies Ne, va ser un capitost carlí nascut a Ripoll que va tenir una important presència militar durant la primera guerra carlina. Va néixer a finals del segle XVIII (es desconeix la data exacta), i va morir el 1846 en una emboscada a l'inici de la segona guerra carlina (anomenada dels Matiners, 1846-1849). El nom de Cavalleria ja apareix entre els Voluntaris reialistes que entren a Ripoll el 1822 i més tard en l'aixecament dels Malcontents contra la Milícia nacional. Explica el notari Mirapeix que durant la Fira de les 40 hores, l'1 d'abril de 1827 es van ajuntar a Ripoll alguns del caps de partida més importants d'aquell temps: Joan Cavalleria de Ripoll, Josep Busoms (àlies Jep dels Estanys, de Vallcebre al Berguedà) i Josep Galceran (de Prats de Lluçanès) i van enfrontar-se a la Milícia i van provocar un greu avalot cridant contra el govern (mori el mal govern).

En Cavalleria haurà de marxar a França exiliat però tornarà el 1834 per afegir-se a la revolta carlina, i serà amb Agustí Dachs i Climent Sobrevias (àlies Muchacho) un dels caps de partida carlina que dominaran bona part dels camins i petits pobles del Ripollès, el Lluçanès i el Berguedà, gràcies al seu coneixement del terreny. Participà en diverses topades amb la Milícia nacional i també, es clar, en el setge a Ripoll de 1839.

Les partides carlines i la seva manera d'actuar tenia una gran similitud amb el bandolerisme social que existia en les societats camperoles tradicionals i que significava una reacció contra la revolució liberal i la introducció del capitalisme, com explica Eric Hobsbawm al seu llibre *"Bandidos"* (Crítica 2001). Podien estar al servei de l'exèrcit carlí però mantenien la seva autonomia i actuaven més en emboscades que a camp obert. Quines eren les motivacions dels qui s'enrolaven en partides carlines? Sobretot uns motius econòmics ja que la crisi agrària d'aquells anys abocava a molts pagesos a viure en la misèria, el carlisme va tenir més èxit en les zones més empobrides. Però també tenien motius socials, era una manera de tenir un prestigi, defensar una idea tradicional de la vida i finalment també evitar l'enrolament a l'exèrcit i poder seguir ajudant a casa, per exemple, durant la collita.

Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional
(CC BY-NC-SA 4.0)

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Arxiu Comarcal del Ripollès

XAC Xarxa d'Arxius Comarcals
Arxiu Comarcal del Ripollès

palimpsest